

snidenja in sva se videla zadnjikrat. Različna so bila najina pota. Imel je še dolg načrt za potovanje o počitnicah, mene je „vleklo“ domov k družini, k opravi. Še sem tu, a ti, Pavle, v nebesih. Da, učitelj čaka le kratka sreča na svetu. Kmalu se vidimo! Pax tibi!

Ivo Trošt.

† Slavko Cepuder.

Mlado, nadepolno življenje je podleglo kruti usodi. Slavko Cepuder, mož poln idealov in navdušenja za učiteljski stan, je postal v cvetju svojega življenja žrtev učiteljske morilke — jetike.

Poln idealov, pravimo, je bil on, ki je legel v prezgodnji grob. Da, res! Poln idealov in navdušenja za učiteljski stan je zapustil l. 1908. ljubljansko učiteljsko. Nanizal si je lepe načrte, kako bo služil svojemu narodu, ki ga je presrečno ljubil in koristil svojemu teptanemu stanu, ki mu je bil vdan z dušo in telesom.

Na to mlado, dehtečo cvetko v učiteljskem stanu je pa padel mraz ter ji zamoril razvoj že v popju. Kruta usoda je zanesla idealnega mladeniča pod brezsrčno vodstvo materialista, pustolovca in stratsnega strankarja! To je bil prvi smrtni udarec na mehko srce blagega Slavka Cepudra. Kaj je ta siromak prebil pod tem strankarjem, vemo mi, ki smo mu otirali solze in zalivali tolažilnega balzama v njegovo dušo. Tiste grde, nekolegialne spletke, ki so jih uprizarjali proti njemu, da bi bil očrnujen navzgor, da bi mu odjedli eksistenco, so zagrenile njegovo mlado življenje ter mu prizadejale smrtno rano. In to samo zaradi tega, da bi mladi mož zatajil svoj značaj in svoje prepričanje, ter vstopil v tabor tistih, ki se družijo z nasprotniki šolstva in učiteljstva ter zasledujejo vselej in povsod le svoje lastne koristi.

Ko ni šlo pri pokojnem Cepudru s terorizmom, je poizkusil njegov šef, brez značajni egoist, svojo srečo s sladkimi obljubami, ter mu ponujal stranski zaslužek v nekem klerikalnem zavodu.

Tudi to ni premotilo značajnega Cepudra. Ostal je zvest svojemu notranjemu prepričanju, četudi bi ostal brez službe! In ni malo manjkalo, pa bi bil ostal brez kruha, in njegovi ideali bi bili poteptani in uničeni bržkone za vselej. Njegovim faktičnim morilecem naj črv razjeda črno vest do konca dni! Mašuje naj se na njih z vso grozovito silo! — Tu so mu pa priskočili na pomoč njegovi napredni tovariši in prijatelji, ki so zastavili na merodajnih mestih ves svoj vpliv, da ni postal Slavko žrtev Nepomukovih spletk. Dobil je službo na Barju in kmalu na to pa na l. mestni šoli. To bi ga morali videti, kako vdan je bil temu svojima voditeljema, ker je spoznal v vsakem blagohotnega svetovaleca, tovariša in prijatelja. Zato se je pa obeh oklenil z vsem sreem in z vso svojo dušo. Bil je naravnost vzor pridnega in vestnega učitelja in odkritosrčnega tovariša. To izpričevalo mu je dal tudi njegov nadzornik, ko je pregledoval njegove vzorno spisane uradne spise in vestno spisane in popravljene izdelke učencev. Prepričal se je, da so delali Slavku Cepudru veliko krivico, ki je pa ni zakrivil nadzornik, ampak Jeglič! Taki ljudje niso vredni, da jih zemlja nosi!

In tako je ta mladi idealni mož pokusil že prvo leto svojega službovanja grenki učiteljski kruh, ki je pa tembolj grenak, če mu ga grene lastni tovariši in ga mora mehčati s svojimi grenkimi solzami.

Prestal je! — — —

V četrtek, dne 23. marca t. l., par minut pred poldnevom ga je objel smrtni angel ter ga rešil trpljenja in pomanjkanja. Rešil ga je bližine tistih, ki so mu že ob življenju kopali in izkopali grob! Njegova „dobra mamica“ — tako je on vedno nazival v družbi svojo mater — je sedela poleg njega ter pisala klerikalnemu trdosrčnemu, da bi ji v teh stiskah izplačal njen zaslužek, kar se pa ni zgodilo. Kar začne Slavko globokeje in bolj poredkoma dihati. Mati zaihti; na pomoč priskoči drugi sin; ta ga vzdigne, Slavko se nasmehne in — izdihne svojo blago dušo. Obenem pa je Osveta potrkala na vrata voditelja II. mestne šole.

In ta nasmeh se drži Slavka tudi na mrtvaškem odru, ki priča, da ga je božji angel povedel tja, kjer ni križev, težav, ne joku! —

Porodil se je Slavko Cepuder l. 1889. v Leskovcu, kjer je bil njegov oče nadučitelj, ki je bil pa pozneje premeščen na Studenec pri Krškem. Tu je bil oče nadučitelj, mati pa učiteljica. Ljudsko šolo je pohajal pokojni Slavko dve leti pri svojem očetu in dve leti pa pri svojih sorodnikih v Bolcanu na Tirolskem. Potem je prestopil v srednjo šolo. Prvi in drugi gimnazijski razred je dovršil v Beljaku, oziroma v Št. Pavlu na Koroškem; tretji in četrti gimnazijski razred je pa pohajal v Ljubljani. Nato je prestopil v ljubljansko učiteljsko, kjer je l. 1908. maturiral s prav dobrim uspehom.

Pokojnik je bil godbeno jako naobražen; do petja je imel posebno veselje. V Bizovniku je imel svoj pevski zbor in zadnje leto pred boleznijo je bil pevovodja pevskega društva „Slavec“. Tudi pri „Glasbeni Matici“ je bil neumorno delaven, kjer je poučeval učiteljske nike v pevovodstvu.

Obe leti svojega službovanja je bil odbornik „Ljubljanskega učiteljskega društva“, ki mu je v znak hvalečnosti položilo venec na krsto. Lep venec mu je poklonil tudi učiteljski zbor I. mestne šole, kjer je pokojnik nazadnje služboval. Spomnila se ga je tudi „Glasbena Matica“, ki mu je položila na grob lavorjev venec. Pred hišo žalosti mu je zapel ad hoc sestavljeni pevski zbor, obstoječ iz učiteljskih in članov pevskega društva „Slavec“.

Mlad se je ločil Slavko Cepuder od nas, a za sabo je zapustil sled in spomin neumorno delavnega narodnega učitelja, vzornega tovariša in kremenitega značaja.

V miru počivaj, blaga duša! Mi bomo poskrbeli, da se osetimo za krivice, storjene nad teboj!

Ob prezgodnjem grobu.

Manom Slavka Cepudra.

Manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim solncem sužnji dnovi!

Z nasmehom na obličju je umrl, in ta nasmeh mu je ostal na obličju še nadalje, ko je že končal trpljenje, ki mu ga je nakladalo življenje.

Bil je to oni ironični nasmeh, ki je z njimi prenašal najhujše udarce usode; oni ironični nasmeh, ki si mu ga lahko bral z obraza, če mu je življenje naklonilo tudi kako radostno urico. Trenuten lunin žarek v temoti dolge, viharne noči . . .

Stala sva na Marijinem trgu. Pripovedoval mi je, da je bil pri zdravniku in da pojde v bolnišnico. Težko je stal, komaj je hodil . . .

„Na Bizovnik pojdem še danes.“ — Po kaj? — „Učit pojdem.“ — Počemu, pojdi v posteljo. Slab si! — „Moram, obljubil sem. Prišli so me prositi kmetje sami.“ — Slab si, opravičili ti bodo. — „Ne; hoteli so zbor uničiti. Intrigirali so. Rovali so zoper mene. Pojdem! Obljubil sem in hočem pokazati, da imam trdno voljo in da ne delam sebi v dobiček. Peljal se bom, če ni drugače.“

Ne muči se! — In zopet ga je obšel oni ironični nasmeh. Zaničevalen se mi je zdel. Zakašljal je in odšel — —

In drugi dan so mi pripovedovali, da je bil v Bizovniku, učil je zbor peti. Nazaj ni mogel več sam. pripeljati so ga morali.

Hotel je iti drugi dan v šolo, a ni se mogel več dvigniti iz postelje. Moral je v bolnico . . .

Prišel je k meni: „Kaj sem napravil?“ — Kaj? — „Ne vem!“ — Od kje ta zmedenost? — „Bil sem na magistratu.“ — Zaradi česa? — „Prezrl sem nekaj napak pri korekturi v zvezkih.“ — In to so delikti, na podlagi katerih obešajo ljudi, uničujejo eksistenco? — „Da! Službe ne dobim!“ — Kdo je ovadil? — „Ne vem . . .“ — S čim pričajo? — „Zvezki leže na magistratu.“ — Kdo jih je nesel tja? — Ne vem — — — In kaj naj dokazujejo in dokažejo? — „Da ne znam slovenčine . . .“

In zopet mu je zaigral oni ironični nasmeh na obrazu. Bil je žalosten, potr in hotel je to prikriti.

In tako justicirajo uradno komisijo in izpričevala, ki jih ona izdaje! Kdo je ta človek? Poznam ga. Moj predstojnik je! Nočem ga imenovati.“

To je denunciacija!

„Da! . . . Vem! . . . Navajen sem. Ni to najhujši udarec, ki sem ga prebil tu!“

In zopet se mu je zazibal ironični nasmeh na licu. Rekel ni ničesar . . .

In tisti ironični nasmeh mu je ostal na obrazu tudi, ko je umrl. Molčal je; in ta nasmeh je pripovedoval in pričal zopet to, kar mi je sam pripovedoval tedaj.

Še več mi je povedal. — On molči, zato molčim tudi jaz. On ne more, zato ne morem tudi jaz: da bi zbujal srd in sovraštvo nanj, ki ga ni zaslužil.

Bil sem pri njem v bolnici. Ležal je v postelji. Govoril je tiho in hripavo. Obraz mu je bil blede in upadel, oči so mu žarele tako kakor prej; pogum in energija sta odsevala iz njih — tako kakor prej.

Zopet mu je zaigral nasmeh na obrazu. Dvignil se je na postelji, in ironični nasmeh mi je pričal, da je vesel mojega prihoda — ker že precej časa nisem bil pri njem.

„Glej, služil sem, plačo so mi ustavili.“ Slišal sem, rad bi pomagal! — „Služkinji odpovedo na štirinajst dni, meni sploh odpovedali niso, ustavili so kratkoma plačo.“

„Bolan sem, prosil sem za dopust in nisem ga dobil. Posla vzdržuje še štirinajst dni gospodar, če zbolim v času, ko je služil pri njem; meni so ustavili plačo in dopusta nisem dobil.“

„Supliral sem za rajnim Bahoveem pol leta, ko je on umrl, sem poučeval pol leta brezplačno. V počitnicah tudi nisem prejel niti vinarja. Potem mi niso hoteli dati službe . . . Sedaj so mi ustavili plačo, ker sem bolan in ne morem poučevati.“

„Smo li res na slabšem nego hlapci?“ „Delal sem prošnje — brezuspešno!“ Prosili in pojasnjevali so drugi — — brezuspešno!

Žalosten sem odhajal od njega. Krivica se je godila, a zaman so jo pojasnjevali. Zaman, ker so iskali v boleznih — politike . . .

Okreval je malo, vstal je, a moral je zopet leči. Zavratna bolezen — jetika!

Bil sem pri njem na domu. Solnce je sijalo pri oknu in pri vratih od balkona v sobo.

„Bolje je. Solnce bo gorkeje, toplo bo, in pojdem na jug. Pojdem v zdravilišče. Krepkejši sem.“

In dvignil se je na postelji. Zakašljal je in moral zopet leči.

„Podpora sem dobil, a ne od deželnegaa odbora. Dobil sem jo od zdravnikov — od Društva za bolne na pljučih.“

In rečeno mi je bilo, da je dež. odbor odklonil prošnjo, ker mu je dalo podporo društvo zdravnikov. Hm! Osem mesecev boleznih, bolnica, zdravila in drugo, in odklonili so . . .

Da, da! V boleznih iščejo politike, kalijo mir, provzročujejo — bedo, smrt!

Ko bi hotel postati neodkrit, ko bi hotel zatajiti sebe, kakor so mu nasvetovali — — Vse, vse bi bilo dobro, le za poštenost ni pravice na svetu!

Zaslišim glas: „Mir in pokoj vsem, ki tu počivajo — —“

Mir, da — mir! Kdo to govori? Kdo je kalil mir in kdo je napravljajal prepir med slogi?

In spomnil sem se na besede: „Ne, hoteli so zbor uničiti. Intrigirali so. Rovali so zoper mene. Pojdem! Obljubil sem in hočem pokazati, da imam trdno voljo in da ne delam sebi v dobiček.“

„Mir in pokoj vsem, ki tu počivajo.“ Da, tu je mir, ker do sem ne sega vaša moč. Pod zemljo je mir, ker ga niste v stanu kaliti!

Umirali so zadnji akordi pesmi. Pevci, ki jih je sam vežbal, so mu izkazali zadnjo čast! —

Zapiral se je drugi grob v kratkem času! Bobnelo je kamenje na rakev, in odmevali so zamolkli udarci. Njih glas je bil votel, in zazdelo se mi je, da hočejo ti udarci nekaj povedati . . .

Grob se je zapiral vedno bolj in bolj, gomila je naraščala.

Končano je! — Med deževjem je zapihal veter in ko je obšel gomilo, je čudno zazvenel njega glas.

Zdelo se mi je, da čujem glas, ki mi pripoveduje še čudne dogodbe o dveletnem službovanju učitelja-trpca, ki ni klonil duha, ni omadeževal svoje časti in značaja in je moral mnogo, mnogo pretrpeti, dokler ni našel miru tam, do kjer ne sega njih moč . . .

Prepozno je! Krivice niste v stanu več poravnati! Nekaj kakor umor leži na vaši vesti!

Pravica v Istri!

V Istri smo tako srečni, da ni potrdil deželni odbor štirinajstim slovanskim občinam proračunov za l. 1911. S tem so ustavili tem občinam vse dohodke, ker vse te občine nimajo pravice pobirati občinske doklade. Prišle so zaradi tega v hudo stisko, ker nimajo s čim pokrivati svojih rednih in izrednih stroškov. In v „Edinosti“ od 24. marca t. l. čitamo, da je izdala neka občina ta-le razglas:

„Proračuni za l. 1911. še niso potrjeni. Zaradi tega se ustavlja vsa izplačila, kakor: a) zapadli obroki; b) šolski pavšali; c) čuvajnine; d) razne dnevnice; e) podpore ubogim; in sicer do preklica.“

Marsikomu se zdi čudno in trdosrčno to, a kdor pomisli, mu mora biti umljivo; zakaj kdor nima dohodkov, mora ustaviti izplačevanja: saj je vsakemu znan pregovor, ki pravi: „Tam, kjer nič ni, še vojna ne vzame.“

Prizadete so, oziroma bodo tudi šole teh občin, ker so zaradi deželnega zakona istrske občine dolžne staviti in vzdrževati šolska poslopja in njih opravo ter plačevati stroške za snajenje, kurjavo in druge potrebnosti v šoli, tako da dežela ne plačuje nič drugega kot učiteljstvo in učila. Občine so torej ustavile, oziroma ustavijo pavšale, s katerimi se plačuje snajenje, kurjava, tiskovine, kreda, črnilo i. dr. To so opravila, ki bi jih imeli opravljati šolski slugi. Ker pa bi narasli stroški, ako bi se postavilo na vsaki šoli slugo, dovoljuje deželni zakon, da oskrbujejo ta opravila šol. voditelji proti po c. kr. okrajnemu šol. svetu določeni odškodnini (§ 18. dež. zak. z dne 30. marca 1870, št. 20.).

V našem listu smo že povedali, da zaradi tega niso obvezani šol. voditelji oskrbovati opravila, izvirajoča iz pavšala, in je nekoliko šol, kjer ne oskrbujejo teh opravil. Ako je pa komu občina sedaj ustavila izplačevanje pavšala, je najenostavnejše, ako tudi on ustavi oskrbovanje teh opravil. Razume se, da to mora naznaniti občini in potem okrajnega deželnemu šolskemu svetu. —

S tem ostane šola brez krede, brez črnila in drugih potrebščin, a je v malo dneh toliko zamazana, da je nemogoče poučevati v njej iz zdravstvenih ozirav. Okrajni in deželni šolski svet sta ravno oblastniji, katerih dolžnost je, da skrbita, da ne nastanejo take razmere in dolžnost je okrajnih zdravnikov, da v takih razmerah takoj ustavijo šolski pouk. Tudi je dolžnost deželnega šol. sveta, da skrbí, da se redno izplačujejo vsi stroški za šolo (§ 40. dež. šol. zakon z dne 27. julija 1875, 18). V normalnih razmerah mu je to lahko, ker ako noče katera občina pokrivati stroškov za šolo, se ji sekvstrira naklade pri davkarji, kar je pa v tem slučaju nemogoče; ker pa ne preostane c. kr. nametniku nič drugega, kakor da ustavi pouk na dotičnih šolah za nedoločen čas ali pa da poskrbi, da deželni odbor izvrši svojo dolžnost in potrdi preudarke prizadetih občin, ker tu gre za stroške, ki jih mora občina preudariti v isti meri, kakor ji je določil okrajni šolski svet. Žal, da v nekaterih občinah niso ti stroški sistemizirani po okrajnem šolskem svetu. Koprski jih je določil s svojim odlokom dne 28. oktobra 1910, št. 903, a so bile nekatere občine v svoji maniji, da nasprotujejo šolstvu in učiteljstvu, toliko kratkovidne, da so se pritožile proti temu. Upamo, da sedaj lahko uvidijo same to kratkovidnost.

Kakor smo prej rekli, bi lahko deželni šol. svet ustavil pouk na prizadetih šolah za dlje časa. V tem slučaju pa morajo nastopiti starši in se pritožiti pri ministru. Nadejamo se, da se dobi tudi dovoljno število državnih poslancev, ki bodo v državnem zboru interpellirali ministra za bogocastje in nauk; zakaj saj je on dolžan skrbeti, da se vrši državni zakon, ki določuje, da morajo vsi otroci od 6.—14. leta biti deležni pouka ljudske šole.

Vemo, da ne pojde vsa zadeva tako gladko, kot se jo popiše, in vemo, da bo marsikateri voditelj imel sitnosti in neprijetnosti, a vemo, da je vse to v borbi za obstanek in pravice našega naroda v Istri, in vemo, da v tem oziru ni še nikdar istrsko učiteljstvo pozabilo svoje dolžnosti!

Iz naše organizacije.

Kranjsko.

Učiteljsko društvo za šolski okraj Rudolfovo zboruje v nedeljo, 2. aprila t. l. ob pol 2. uri popoldne v dekliški šoli v Rudolfovem po tem vzporedi: